

Korenine škofa Slomška po materini strani (1. del)*

Boris Golec* **

Potrjeno – Accepted: 30. 11. 2022 | Objavljeno – Published: 21. 12. 2022

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 929.52Slomšek

Boris Golec: Korenine škofa Slomška po materini strani (1. del). Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 93=58(2022), 4, str. 5–32

Prispevek obravnava prednike lavantinskega škofa blaženega Antona Martina Slomška (1800–1862) po materini strani, o katerih je bilo doslej znanega zelo malo. Slomškova mati Marija Zorko (1779–1816) se je rodila v skromnih razmerah v župniji Črešnjice pri Frankolovem v vasi Brdce, kamor se je njen oče Gregor Zorko priženil na kajžo k veliko starejši vdovi Agati Pintar. Priimek Zorko je v vasi Kamna Gora, od koder je bil Gregor doma, dokumentiran že leta 1527. Zaradi slabo ohranjenih virov pa je rodbini mogoče kontinuirano slediti šele od konca 17. stoletja naprej. Končno je uspelo izslediti najverjetnejši izvor Gregorjeve žene Agate. Kot vse kaže, sta se zakonca poročila v sosednji župniji Dramlje, tedaj še delu župnije Ponikva, v kateri je prišel na svet tudi škof Slomšek. Agata se je rodila v vasi Straža na Gori v kajžarski družini Graben oziroma Grabenšek.

Ključne besede: Slomšek, rodoslovje, Zorko, Črešnjice pri Frankolovem, Brdce pri Črešnjicah, Kamna Gora, Grabenšek, Straža na Gori.

---

* Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0052 (Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti), ki ga iz javnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

** dr. Boris Golec, redni prof., znanstveni svetnik, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, boris.golec@zrc-sazu.si.

1.01 Original Scientific Article

UDC 929.52Slomšek

Boris Golec: Bishop Slomšek's roots on his mother's side (Part 1). Review for History and Ethnography, Maribor 93=58(2022), 4, pp. 5–32

This article discusses the maternal ancestors of the Bishop of Lavant, Blessed Anton Martin Slomšek (born 1800, died 1862), about which very little has been known so far. Slomšek's mother, Marija Zorko (born 1779, died 1816), was born in humble circumstances in the parish of Črešnjice near Frankolovo in the village of Brdce, where her father Gregor Zorko had married a much older widow, Agata Pintar, and went to live with her in her cottage. The surname Zorko is documented as early as 1527 in the village of Kamna Gora, where Gregor was originally from. However, due to poorly preserved sources, it is only possible to trace the family continuously from the end of the 17th century onwards. Finally, the most probable origin of Gregor's wife Agata has been traced. It seems that the couple married in the neighbouring parish of Dramlje, then still part of the parish of Ponikva, where Bishop Slomšek was born. Agata was born in the village of Straža na Gori in the cottager's family Graben or Grabenšek.

Keywords: Slomšek, genealogy, Zorko, Črešnjice pri Frankolovem, Brdce pri Črešnjicah, Kamna Gora, Grabenšek, Straža na Gori.

Dva lavantinska duhovnika, prelat in zgodovinar Franc Kovačič in tem bolj Maks Goričar, sta se v tridesetih letih 20. stoletja nemalo namučila z rekonstrukcijo rodovnika škofa Antona Martina Slomška (1800–1862).¹ Odkrivanje očetovih prednikov s Sloma pri Ponikvi je oviralo zlasti uničenje starejših matičnih knjig ponikovske župnije v požaru leta 1782, sledenje materinim koreninam v župniji Črešnjice pri Frankolovem pa poleg neobstojećih matic za čas pred letom 1732 predvsem nedoslednosti tamkajšnjih duhovnikov maticarjev.² Kar zadeva črešnjiške matične knjige in zapisnike duš, je njihova ohranjenost danes še slabša kakor pred slabim stoletjem,³ a to ne pomeni, da

¹ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 9–19; Goričar, *Slomškov rodovnik*. Prim. gradivo za Slomškov rodovnik, ki vključuje tudi Goričarjevo korespondenco s Kovačičem: NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik.

² Kovačič, *Služabnik božji*, str. 12–16; Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 5–20 in 35–38.

³ Ko sem 19. oktobra 2021 obiskal Črešnjice, mi župnik dr. Vinko Kraljič, ki sicer prebiva v Novi Cerkvi, ni mogel postreči z nobenim drugim starejšim arhivskim gradivom, popisanim v vodnikih po matičnih knjigah (1972) in župnijskih arhivih (1975), kakor z najstarejšo ohranjeno mrliško matično knjigo, ki mi jo je prijazno dal na vpogled. Omenjeno knjigo mu je leto prej prinesel župnik sosednje župnije Frankolovo mag. Branko Cestnik, ki jo je našel v tamkajšnjem župnišču in je pred dr. Kraljičem soupravljal črešnjiško župnijo. Po prizadevanjih celjskega škofa dr. Maksimilijana Matjaža in Gregorja Škafarja, arhivista v Nadškofijskem arhivu Maribor, ki se jima na tem mestu iskreno zahvaljujem, je bilo spomladi 2022 v črešnjiškem župnijskem arhivu evidentiranega znatno več gradiva in prepeljanega v nadaljnjo strokovno obdelavo Maribor, marsikaj pa je (še) pogrešano. Mag. Branko Cestnik se, nasprotno, ni odzval ne na moje večkratno predhodno poizvedovanje po elektronski pošti ne na klice na stacionarni in mobilni telefon.

se moramo sprijazniti z mislijo, da o rodbini škofove zgodaj umrle matere Marije Zorko (1779–1816) ni mogoče dognati ničesar novega. Obstoječi viri in spoznanja predhodnikov kličejo po preverjanju, dopolnitvi in poglobitvi dosedanjih ugotovitev ter po celovitejšem in bolj strnjenem prikazu Slomškovih korenin po materini strani.

Anton Martin Slomšek je od štirih starih staršev poznal samo deda po materi Gregorja Zorka (1755–1844), zato pa tega zelo dobro. Ded je namreč stare dni preživel pri vnuku, ko je bil ta nadžupnik v Vuzenici, in je pri njem 29. septembra 1844 tudi umrl.⁴ Tedaj je bilo Slomšku 44 let in že 23 let ni imel več nobenega od staršev. Babica po materi Agata Zorko je umrla dve leti pred njegovim rojstvom;⁵ pozneje je pri Slomšku v Vuzenici in slednjič v Mariboru živela materina neporočena sestra Marjeta, ki je svojega nečaka škofa celo za nekaj let preživela.⁶

Zanimivo je, da ne Kovačič ne Goričar nista problematizirala dejstva, zakaj sta se Slomškova starša poročila v ženinovi župniji na Ponikvi⁷ in ne v nevestini v Črešnjicah, kot je bil tedaj splošno razširjen običaj. Ta posebnost kaže, da nevesta ni šla k poroki iz domače hiše in da je tedaj prejkone že prebivala v ponikovski župniji. Ker so poročne matice v tem obdobju zelo skope s podatki o mladoporočencih – takšni so bili namreč od države predpisani matični obrazci –, iz vpisa poroke Marka Slomška in Marije Zorko 17. februarja 1800 ne izvemo drugega kakor (skupni) kraj bivanja, imeni mladoporočencev, njuno starost, stan (samskost, vdovstvo) ter imeni in poklic prič. Ker je poročna matica za obdobje 1782–1815 danes pogrešana,⁸ smo glede poroke odvisni od objavljenih podatkov.⁹ Po poročni knjigi je bilo Marku Slomšku tedaj 37 let,¹⁰ Mariji Zorko pa 27, kar zlasti pri nevesti odstopa od resnice, saj je bil ženin 39-letnik, medtem ko je nevesta štela šele 21 let. Odstopanje ne preseneča, ker so navedbe starosti v takratnih matičnih knjigah nasploh precej nezanesljive. Lahko da je matičar poročevalec, kaplan Mihael Golež, pri nevesti iz predloge

---

⁴ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14.

⁵ Slomškova mati je umrla 2. januarja 1816, oče pa 16. marca 1821 (Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 39). Babica Agata Zorko se je poslovila od tega sveta 1. decembra 1798 (prav tam, str. 37).

⁶ Prav tam, str. 38.

⁷ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14; Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 39.

⁸ V Vodniku po matičnih knjigah iz leta 1972 je knjiga še navedena kot shranjena v župnijskem arhivu (Umek – Kos (ur.), *Vodnik po matičnih knjigah*, str. 450), med prevzetimi v Nadškofijski arhiv Maribor pa je danes ni.

⁹ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14; Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 39.

¹⁰ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 39. Po Kovačiču naj bi bila v poročni matici navedena starost 34 let (Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14).

površno prepisal številko 21, iz katere je tako nastalo 27,¹¹ lahko tudi, da sta mladoporočenca zavestno hotela prikazati manjšo razliko v letih, samo 10 let namesto 18. Slomškoma sta šla za poročni priči Jurij Golež in Ivan Zabukovšek, pri čemer je bil prvi, kot je menil Kovačič, verjetno v nekem sorodstvu ali svaštvu s Slomški, saj je kot poročna priča nastopil tudi pri Markovi drugi poroki 9. avgusta 1818.¹² Imen staršev, natančnejšega krajevnega izvora in socialnega stanu mladoporočencev v tem času niso vpisovali, kar je raziskovalcem korenin škofa Slomška povzročalo nemalo težav.

GORIČARJEVA RAZREŠITEV KLJUČNIH TEŽAV

O Slomškovi materi Mariji Zorko (1779–1816) dolgo ni bilo znano niti, od kod je prišla na Slom oziroma v ponikovsko župnijo, kjer njen priimek tedaj ni izpričan. Anton Medved je v Slomškovem življenjepisu, izdanem leta 1900 pri Mohorjevi družbi, na podlagi ustnih pričevanj ljudi, ki so Slomška še poznali, zapisal, da je bila škofova mati doma iz Šoštanja. Kot šoštanjski kaplan bi v mladih letih lahko slišal izročilo, ki se je ohranjalo tudi še pozneje, da je v mladosti prebivala v Šoštanju, natančneje v Skornem, kjer je živelo domače ime »pri Zorkovih«. Toda Kovačič ni v šoštanjskih maticah našel prav nobenega sledu o Slomškovem dedu Gregorju Zorku. Dilemo o rodni župniji Slomškove matere je razrešila njegova najdba škofovega dnevnika, v katerega je kot mlad kaplan 7. oktobra 1827 zapisal, da je bila njegova mati rojena v župniji Črešnjice. Tega dne, na rožnovensko nedeljo, na praznik cerkvenega patrocinija, je imel v Črešnjicah pridigo. Njemu samemu sploh ni bila všeč, ljudem pa zelo.¹³ O kakšnem srečanju s sorodniki, materini rodni vasi in rojstnem domu v dnevniku ni poročal, drugače kot leta 1837 o obisku svoje rodne župnije in doma na Slomu, česar se je spominjal z grenkobo, saj so ga

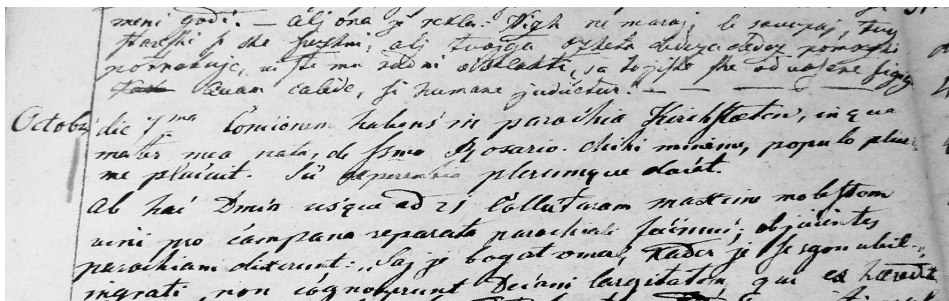
---

¹¹ Ponikovski župnik Anton Kociper v pismu Kovačiču 18. oktobra 1932 piše, da je Marijina starost v poročni matici »jasno vpisana, in sicer 27 let« (NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, pismo Antona Kocipra Kovačiču 18. 10. 1932).

¹² Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14.

¹³ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, III – Pastoralno življenje, III-1, Vita pastoralis 1824–27, pag. 30. – Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14–15; Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 36. – V pismu Kovačiču s konca leta 1937 je Goričar ovrgel Medvedove trditve o izročilu in sklepal, da ga je Medved sam ustvaril, ker sta ga zavedla ime Zorko in dejstvo, da je bila iz šoštanjske župnije Slomškova babica po očetovi strani (NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, Goričarjevo pismo Kovačiču 16. 1. 1937).

sorodniki – vnovič omožena svakinja in njen mož – sprejeli zadržano in hladno.¹⁴ Kot bomo videli, ne preseneča, da o materinem črešnjskem sorodstvu ni zapisal niti vrstice. Po drugi strani pa je Slomškov pastoralni dnevnik, v katerem omenja materino župnijo, zelo drugačne narave od potopisa, kjer opisuje Slom.

Slika 1: Slomškov zapis v pastoralnem dnevniku, da je 7. oktobra 1827 maševal v Črešnjskah, ki so rodna župnija njegove matere (NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, III – Pastoralno življenje, III-1, Vita pastoralis 1824–27, pag. 30).

Slika 2: Vhodni portal črešnjske župnijske cerkve z datumom posvetitve 26. februarjem 1669, skozi katerega je 7. oktobra 1827 vstopil mladi kaplan Slomšek, pred tem pa so skozenj nesli h krstu vsaj štiri rodove njegovih prednikov (foto: B: Golec, oktober 2021).

¹⁴ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 12. – NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, VIII, Potopisi, 1837, pag. 47–48.

Franc Kovačič je na podlagi vedenja, koliko je bil ob smrti star Slomškov ded Gregor Zorko, in podatka o Črešnjicah kot rojstni župniji matere Marije, iz črešnjiških matičnih knjig pravilno ugotovil, da se je ded rodil 3. marca 1755 na Kamni Gori (avtor pravi na Kameni gorci) staršema Janezu in Urši, hčerki Jožefa s priimkom Na Slemenu, in da se je še ne 22-leten 20. januarja 1777 oženil z Agato Pintar, vdovo po Gregorju Pintarju v Brdcah št. 8. Nato pa je Kovačič zašel v slepo ulico, ker v krstni matici ni našel krstov njunih dveh hčera, Slomškove matere Marije in tete Marjete. Sklepal je, da so obe pomotoma vpisali kot otroka Jurija Zorka, očetovega brata in gospodarja na Kamni Gori št. 1. Jurijevo latinsko ime Georgius je namreč zlahka zamenljivo z imenom Gregorius. Taisti Jurij je za povrh imel hčerki Marijo, rojeno leta 1780, in sedem let mlajšo Marjeto. Brata Jurij in Gregor bi po Kovačiču stanovala na isti številki v nekakšni zadrugi.¹⁵

Maks Goričar je takšna sklepanja le nekaj let po Kovačičevi objavi ovrغل (1938), ko je ugotovil, da sta Gregorjevi hčerki v krstni matici vpisani pod hišnim imenom Pintar namesto z očetovim priimkom Zorko. Ko se je Gregor Zorko z rodne Kamne Gore priženil k vdovi Agati Pintar v Brdce, je kot tak obveljal za Pintarja.¹⁶ V oba vpisa krsta se je prikradlo več napak: poleg napačnega priimka – priimki so v tem času šele postali obvezno prenosljivi s staršev na otroke in se odlepili od hišnih imen¹⁷ – je obakrat navedeno napačno ime matere. Pri obeh hčerkah je očetovo ime zapisano kot Gregor Pintar, materino pa pri krstu Slomškove matere Marije 27. julija 1779 kot Neža (Agnes) in pri njeni sestri Marjeti, krščeni 14. junija 1781, kot Marija. Klicali so jo, tako Goričar, najbrž Ajta, kar je duhovnika prvič zlahka navedlo na Agnes, medtem ko je drugič od botrov morda pomotoma slišal Majda in zapisal uradno obliko Marija. Vsekakor je bilo njeno krstno ime Agata, saj jo kot takšno poznajo vsi drugi vpisi v črešnjiških matičnih knjigah do vključno zapisa o smrti 1. decembra 1798.¹⁸

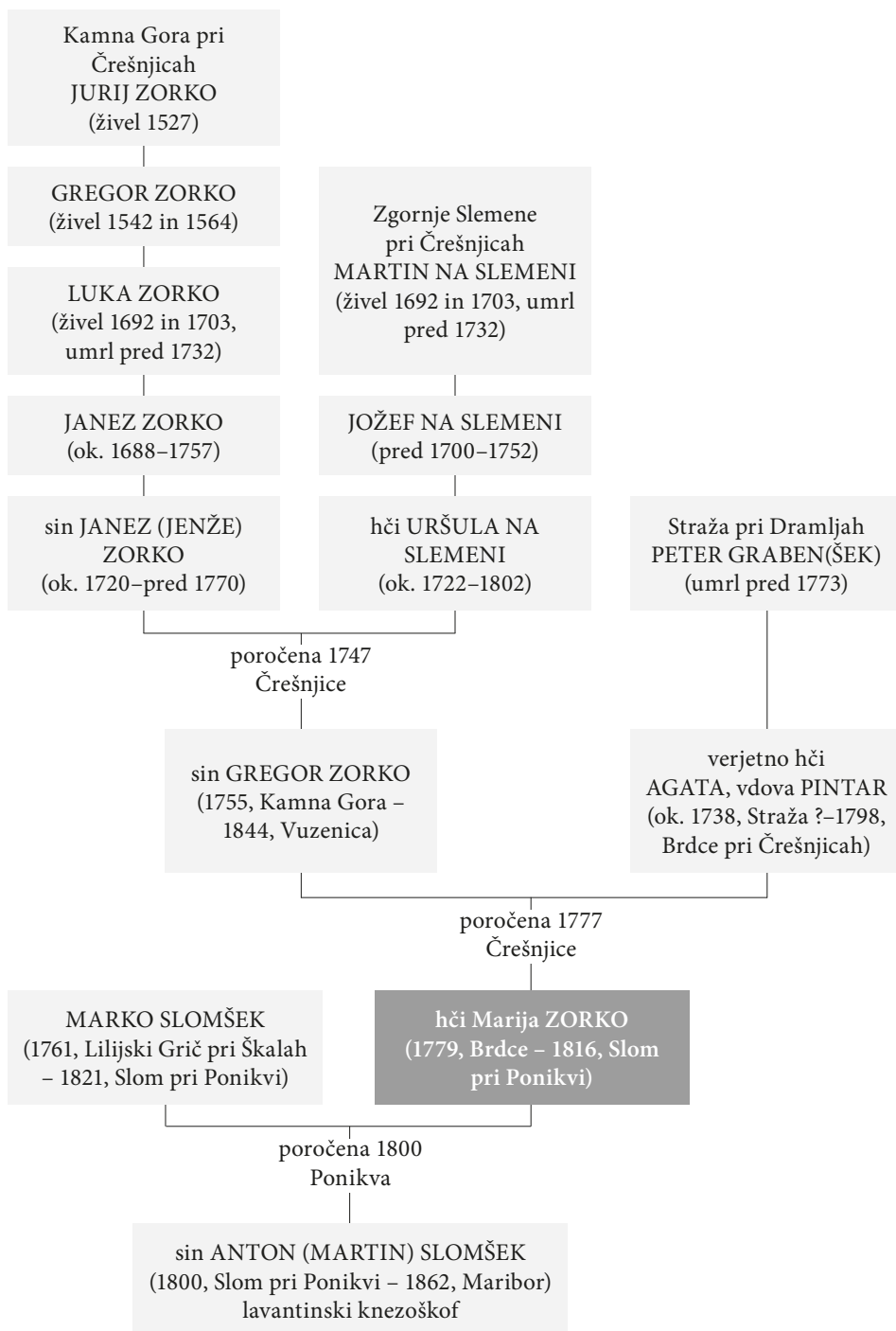
Goričar je s tem v *Slomškovem rodovniku* (1938) razrešil ključne težave pri identificiranju Slomškove matere in še nekaj manjših zadreg. Pri raziskovanju korenin Marije Zorko je prišel do njenih starih staršev Janeza in Urše Zorko oziroma do pradedu Janeza Zorka starejšega, ki se je rodil konec 17. stoletja. Ker so se ohranjene črešnjiške matične knjige začenjale šele leta 1732, dlje v preteklost ni prodr. Še veliko manj mu je uspelo dognati o Marijini materi Agati, prvič poročeni Pintar in drugič Zorko, saj ni mogel ugotoviti niti njene-ga dekliškega priimka. To zelo jasno izhaja iz njegovega gradiva za Slomškov

¹⁵ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14–15.

¹⁶ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 36–37.

¹⁷ Golec, *Terezijanske reforme*, str. 207–209.

¹⁸ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 36–37.

Priloga 1: Rodovno deblo Slomškove matere Marije Zorko (1779–1816)

rodovnik, kolikor ga je poslal Kovačiču in je danes shranjeno v Nadškofijskem arhivu Maribor.¹⁹ Vestni Goričar je po lastnih besedah zaman iskal Agatino prvo poroko z Gregorjem Pintarjem (najpozneje 1755) tako v Črešnjicah kot v maticah okoliških župnij.²⁰ Če bi jo našel, bi na podlagi dekliškega priimka in očetovega imena skušal raziskati tudi njeno poreklo. Agatina identiteta je bila ena od nalog, za katero sem upal, da jo bom uspešno opravil. Vira prve roke, ki bi razkrival njen priimek pred poroko, nisem izsledil, prek posrednih podatkov pa mi je vseeno uspelo priti do njenega najverjetnejšega izvora. A pojdimo po vrsti.

ROD SLOMŠKOVEGA DEDA GREGORJA ZORKA

Preden se posvetimo ožji družini, v kateri se je rodila in odraščala škofova mati Marija Zorko, si pogledjmo osnovna dejstva o župniji Črešnjice ter kaj je bilo starejšima raziskovalcema Slomškovega rodu mogoče ugotoviti o Marijinih tamkajšnjih prednikih.

Mala črešnjiška župnija pod Konjiško goro se je osamosvojila od župnije Konjice leta 1732, potem ko je tu že leta 1402 obstajal vikariat z lastnim duhovnikom.²¹ Matične knjige so v Črešnjicah najverjetneje vodili že pred osamosvojitvijo župnije, le da niso ohranjene. V konjiških maticah namreč pred tem ni vpisov z območja črešnjiškega vikariata.²² Hribovito območje je močno zaznamovala bližina okoli leta 1160 ustanovljene kartuzije Žiča, ki leži

---

¹⁹ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, zlasti nenaslovljen tipkopis, str. 18–20. – Gre za gradivo, ki ga je Goričar sproti pošiljal prelatu Francu Kovačiču in je pomešano z drugim Kovačičevim gradivom za Slomškov rodovnik.

²⁰ Prav tam, nenaslovljen tipkopis, str. 49.

²¹ Umek – Kos (ur.), *Vodnik po župnijskih arhivih*, str. 61; Mlinarič, *Kartuziji Žiče in Jurklošter*, str. 38. – V literaturi se kot letnica ustanovitve župnije pojavlja tudi leto 1784 (Vidmar, *Leksikon cerkva*, str. 24), ki pomeni leto dokončne osamosvojitve. V vmesnem obdobju so Črešnjice v vizitacijah goriške nadškofije iz let 1756, 1757 in 1763 označene kot vikariatna župnija (*parochia vicariialis*) konjiške nadžupnije (Ožinger, *Vizitacijski zapisniki*, str. 250, 408, 443 in 770). Popis hiš iz leta 1770 govori prav tako o vikariatni župniji (*Vicariats-Pfarr*) in o vikariatnem župniku (*Vicars Pfarrer*) (NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770). – J. Mlinarič Črešnjice zamenjuje s Črešnjevcem, ko povzema Santoninov popotni dnevnik iz leta 1487, v katerem tajnik oglejskega patriarha piše o blagoslovitvi od Turkov onečaščene cerkve (Mlinarič, *Kartuziji Žiče in Jurklošter*, str. 191 in 211). Prim. Santonino, *Popotni dnevniki*, str. 69 in 81.

²² Kot vse kaže, tudi poroke v črešnjiškem vikariatu niso bile več v pristojnosti matične konjiške župnije (prim. NŠAM, Župnija Slovenske konjice, Matične knjige, P 1701–1732).

v samotni dolini potoka Žičnica. Žičam so kot podložniki pripadali skoraj vsi črešnjiški župljani.²³

Rod Zorkovih je bil s temi kraji tesno zraščeno skozi stoletja in priimek je v župniji živel vsaj še v drugi polovici 19. stoletja, danes pa ga ni več.²⁴ Najstarejše znane podatke o rodbini Zorko je v opombi bežno omenil že Goričar (1938): »Rod Zorkov je bival na Kamni gorci več stoletij. Že cenitev posestev žičke kartuzije l. 1542 jih omenja (Dež. arhiv v Gradcu). In še neki starejši seznam iz l. 1520 istotam. Pis.[atelj]«. ²⁵ S seznamom iz leta 1520 je bil nedvomno mišljen popis glavarine, o katerem Goričar ni imel točnih podatkov in je v resnici sedem let mlajši, iz leta 1527.²⁶

Goričarjeva Kamna gorca (Kovačič jo imenuje Kamena gorca)²⁷ je v resnici Kamna Gora. Gručasto naselje sedmih domačij na pobočju Konjiške gore obdaja hribovit, kamnit in malo ploden svet.²⁸ Pri Zorkovih s poznejšo hišno št. 1 (od oštevilčenja hiš leta 1770 naprej) je zagledal luč sveta Slomškov ded Gregor Zorko, krščen 5. marca 1755 kot sin Janeza in Uršule.²⁹ In to je po materini strani tudi najzgodnejši znani krstni datum katerega njenih prednikov. Oče Janez Zorko je ob štetju hiš leto poprej, 1754, izpričan na Kamni Gori (*Stamberg*) med osmimi tamkajšnjimi podložniki Žič, in sicer na zadnjem mestu kot Jenže (*Jenže Sorckho*). V vasi je bil ob šestih polzemljakih eden od dveh četrtezemljakov, gospodarjev četrtingske hube.³⁰ V istem času nastali terezijanski kataster je za posest žičke kartuzije žal ohranjen le deloma. Ker manjka osrednji del podložniške posesti, podložne neposredno kartuziji,

²³ Popis hiš v vikariatni župniji Črešnjice iz leta 1770 razkriva takšno stanje: V vaseh Sojek (17 hiš), Črešnjice (13 hiš), Podgorje (21 hiš), Brdce (12 hiš) in Slemene (26 hiš) so vse hišne številke pripadale gospostvu (*Dominium*) kartuzija Žiče, vključno s hišo vikariatnega župnika v Črešnjicah št. 12. V vasi Kamna Gorica s 13 hišami je bilo žičkih prvih devet hiš, kot zemljiški gospod h. št. 10–13 pa je naveden Peter Zorko (očitno svobodnik), vendar sta bili št. 12 in 13 pristava in gumno žičke kartuzije, zato gre pri teh dveh gotovo za pomoto. NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770.

²⁴ Zadnji krst otroka s priimkom Zorko je izpričan leta 1854 (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind R 1832–1890, črka S). Informacije župnika dr. Vinka Kraljiča avtorju 6. novembra 2022.

²⁵ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 36.

²⁶ Prim. Koropec, *Slovenski del Štajerske*, str. 233.

²⁷ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14.

²⁸ *Krajevni leksikon Dravske banovine*, str. 564; *Krajevni leksikon Slovenije*, str. 296.

²⁹ Krstne podatke Slomškovega deda je prvi objavil Kovačič (Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14–15) in za njim Goričar (Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 36).

³⁰ StLA, Laa. A. Antiquum, Gruppe I, K 20, H 73, Häuserzählung 1754, CK, Nr. 188 (Seitz), 25. 4. 1754, pag. 93.

nimamo natančnejših podatkov o velikosti Zorkove četrtinske kmetije in njenih obveznostih.³¹

Podobno kot ne razpolagamo z matičnimi oziroma genealoškimi podatki o Zorkovih za čas pred letom 1732, ko se začenja indeks krstne, poročne in matične knjige črešnjske župnije³² – knjiga za obdobje 1732–1788 je žal pogrešana –, so precejšnje težave tudi z urbarji in urbarialnimi viri kartuzije Žiče, ki ji je bila njihova kmetija podložna. Iz 16. stoletja imamo en sam urbar, zato pa dva dragocena davčna vira, s konca 17. stoletja je ohranjen davčni register, medtem ko zapolnjujeta praznino 18. stoletja davčni register z začetka stoletja in omenjeno štetje hiš iz leta 1754.

In vendar je priimek Zorko izpričan na Kamni Gori že pred skoraj petimi stoletji kot eden bolj zgodaj dokumentiranih slovenskih priimkov. Leta 1527 najdemo v popisu glavarine žičke kartuzije prvega znanega Zorka z imenom Jurij (*Jurÿ sorkho*). Popisali so ga na Kamni Gori (*Stainwerckh*) v uradu Škedenj (*Das ambt poding*), in sicer kot prvega skupaj s štirimi drugimi družinskimi poglavarji in njihovimi ženami; te so vse navedene zgolj kot žene (*Sein weib*), višina glavarine pa je povsod enaka (50 krajcarjev).³³ Štirje od petih kamnogorskih podložnikov so že označeni s priimki, ki so se v tem času šele porajali.³⁴ Tako ni izključeno, da je bil Jurij Zorko sploh prvi iz svojega rodu s priimkom. Glede na znana dejstva, kako so se priimki v tem času prenašali – neredko kot hišno ime, ne glede na to, ali je na domačiji ostajal isti rod ali so se priselili povsem drugi ljudje³⁵ – ni mogoče z gotovostjo trditi, da je bil kateri od dveh gospodarjev Zorkov iz 16. stoletja – za Jurijem srečamo še Gregorja – resnično Slomškov prednik. Reči je mogoče samo, da je priimek star petsto let in da je leta 1527 že živel v rodni vasi Slomškovega dobri dve stoletji pozneje rojenega deda Gregorja Zorka (1755–1844). Kamna Gora, ki leži na nadmorski višini okoli 700 metrov, je morala biti ob prvi pojavitvi priimka Zorko še razmeroma mlado naselje, kamor je višinska kolonizacija bržkone segla šele v 15. stoletju. Prvič je omenjena v nedatiranem urbarju iz tega stoletja (*Steinperg*), ko je štela 9 hub (*mansi 9*) in osem zemljišč (*agri 8*).³⁶

³¹ StLA, Maria-Theresianischer Kataster, K 47, Cillier Kreis, Herrschaften, Nr. 167, Stift Seitz.

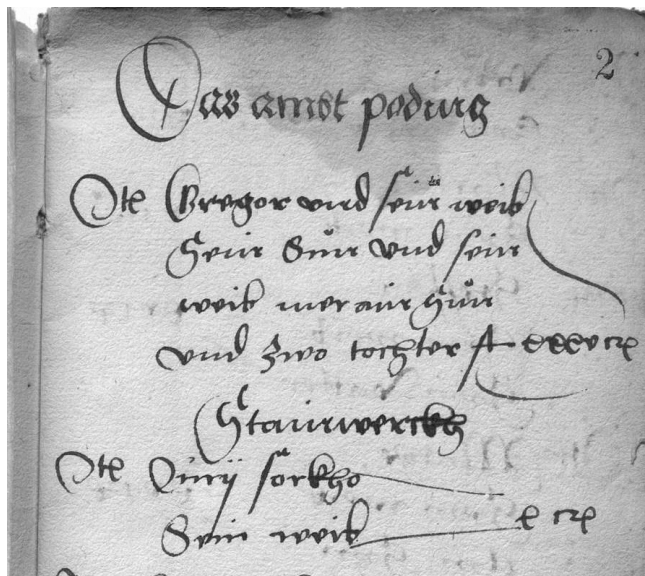
³² NŠAM, Župnija Črešnjske, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849).

³³ StLA, Laa. A., Antiquum VI, Leibsteuer 1527, Nr. 194, fol. 2. Prim. Koropec, Slovenski del Štajerske, str. 233.

³⁴ Na Kamni Gori so živeli podložniki: Jurij Zorko, Gregor Kramer, Pavel Golob, Hanže Kramer in Tomaž brez priimka.

³⁵ Prim. Golec, Terezijanske reforme, str. 207–209.

³⁶ ZAC/0007, Zbirka urbarjev, 15 U, urbar Žiče, s. d. (15. stol.), pag. 22. – Po Blazniku, ki se opira na Zahnov *Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter* (1893), datira prva omemba Kamne Gore (*am Stainperg*) v leto 1497 (Blaznik, *Slovenska Štajerska*, str. 325).

Slika 3: Jurij Zorko, prvi znani nosilec priimka Slomškovega deda v njegovi rodni vasi Kamna Gora v popisu glavarine leta 1527 (StLA, Laa. A., Antiquum VI, Leibsteuer 1527, Nr. 194, fol. 2).

Priimek Zorko je v priimkovnem procesu nastal iz rojstnega imena Zor kot tvorjenka na -ko iz občnih besed *zor* ali *zora* v pomenu jutranja zarja ali iz imena ali priimka Zor z enako etimologijo, lahko pa tudi iz skrajšanih oblik zložnih imen Zorislav in Zoroslav. Danes je na Slovenskem najbolj razširjen v podravski, posavski in savinjski regiji. V posavski, na območju gospostva Sevnica, je bil sredi 15. stoletja tudi najprej dokumentiran.³⁷

Petnajst let za popisom glavarine iz leta 1527 srečamo v imenjski ceditvi žičke kartuzije iz leta 1542 Gregorja Zorka (*Gregor Sarkho*), gospodarja na celi hubi. Naveden je med podložniki v uradu Škedenj (*Ambt Poding*) brez podrobnejše delitve urada na vasi, in sicer na tretjem mestu, pred Kramarjem in Golobom,³⁸ priimkoma gospodarjev iz popisa glavarine, kar dokazuje, da je Gregor živel na Kamni Gori. Tam (*Steinperg*) najdemo njegovo ime ali ime soimenjaka Gregorja (mlajšega) tudi v žičkem urbarju 22 let pozneje, leta 1564. Vseh osem kamnogorskih podložnikov – število se je od leta 1527 povečalo za tri – med katerimi je Gregor zadnji (*Gregorius Sarco*), je imelo enake

³⁷ Keber, *Leksikon priimkov*, str. 860 in 861.

³⁸ StLA, Laa. A., Antiquum I, Gülterschätzungen 1542, 35/511, fol. 7. – Zorkovo hubo so ocenili na 10 funtov denaričev, veliko in malo živino pa skupaj na 20: 2 vola na 8 funtov, konja na 4, 2 kravi na 3, dve teleti na 2, pet koz na 1 funt, tri ovce na 1 in štiri svinje na 1. Letna davčna osnova je znašala 26 krajcarjev in pol.

obveznosti v dajatvah in tlaki.³⁹ Urbar je objavil že A. Stegenšek (1909),⁴⁰ vendar brez imen podložnikov, zato Kovačič in Goričar njegovih podatkov pri obravnavi Slomškovih prednikov nista uporabila.⁴¹

Prvi potrjeni prednik Slomškovega deda Gregorja Zorka je šele njegov ded **Janez Zorko st. (ok. 1688–1757)**, ki se ga je leta 1755 rojeni Gregor komajda utegnil spominjati. Bil pa je tisti Slomškov prednik, škofov prapraded, o katerem je Slomšek še lahko slišal pripovedovanje iz prve roke. Ker je najstarejša krstna, poročna in mrliška matica črešnjske župnije izgubljena – ohranjen je samo veliko pozneje nastali imenski indeks⁴² – poznamo o Janezu Zorku st. le dva matična podatka, oba iz objav in prepisov. Po Goričarjevih tipkopisnih izpiskih, poslanih Kovačiču, je prvič omenjen 22. januarja 1747 ob poroki sina Janeza Zorka ml. (*Joannes Joannis Sorko filius lib.*), drugič pa ob smrti 7. julija 1758. Goričar je zabeležil njegovo starost 69 let in kraj smrti Kamna Gora ter dodal, da se je torej rodil okoli leta 1690.⁴³ Po vsej verjetnosti se je zmotil pri letnici. V indeksu k mrlškemu delu prve črešnjske matice je namreč letnica 1757, Janez Zorko (*Sorko Johann*) pa je pri osebah s prvo črko S v priimku naveden kot prvi od dveh umrlih.⁴⁴

Iz davčnih registrov žičke kartuzije s preloma iz 17. v 18. stoletje izvemo, da sta na Kamni Gori takrat gospodarila dva podložnika Zorka: Janže (1692: *Jansche Sarkho*, 1703: *Jänsche Sarkho*) in Luka (1692: *Lucas Sarkho*; 1703: *Lucaß Sarkho*).⁴⁵ Kateri od njiju je bil Slomškov prednik oziroma gospodar na posesti njegovih prednikov, je mogoče sklepati iz zaporedja popisovanja. Glede na to, da je domačija Zorkovih s poznejšo hišno št. 1, kjer je potrjeno prišel na svet Slomškov ded, stala na skrajnem severnem koncu vasi,⁴⁶ upravičeno pričakujemo, da so jo pred tem popisovali bodisi kot zadnjo bodisi kot prvo. Resnično, leta 1527 je Jurij Zorko naveden prvi, leta 1564 Gregor Zorko zadnji, in leta 1754 Jenže zopet zadnji.⁴⁷ Kako pa je z Zorkoma v davčnih registrih leta

³⁹ StLA, Meiller-Akten, K 36, XVI-W, Urbar der Kartause Seitz 1564, fol. 10r–11r.

⁴⁰ Stegenšek, *Konjiška dekanija*, str. 260–270.

⁴¹ Zgolj sumarna je tudi Mlinaričeva objava urbarja (Mlinarič, *Kartuziji Žiče*, str. 280–284).

⁴² NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849).

⁴³ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 18. Prim. Goričar, *Slomšekov rodovnik*, str. 38.

⁴⁴ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S).

⁴⁵ ZAC/1120, Zbirka fotokopij iz Štajerskega deželnega arhiva, Žiče, šk. 3 (181), 3/9, davčni register 1692, pag. 38–39; prav tam, šk. 4 (182), 4/10, davčni register 1703, pag. 26.

⁴⁶ ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 435, k. o. Slemene, mapni list IV; zapisnik stavbnih parcel, 15. 4. 1826.

⁴⁷ StLA, Laa. A., Antiquum VI, Leibsteuer 1527, Nr. 194, fol. 2; StLA, Meiller-Akten, K 36, XVI-W, Urbar der Kartause Seitz 1564, fol. 11r; StLA, Laa. A. Antiquum, Gruppe I, K 20, H 73, Häuserzählung 1754, CK, Nr. 188 (Seitz), 25. 4. 1754, pag. 93.

1692 in 1703? Jenže Zorko je popisan sedmi, Luka pa zadnji, deveti. Glede na to, da je imel Luka enake obveznosti kot tretji podložnik v vasi, in sicer manjše od ostalih, pri katerih so bile enake, je šlo za temu ustrezno manjšo posest.⁴⁸ Pol stoletja pozneje, leta 1754, sta tretji gospodar in zadnji, osmi, Jenže Zorko, premogla samo četrtinsko hubo, za razliko od ostalih šestih, ki so bili vsi polzemljaki.⁴⁹ Zorkova posest, kot ji v rokah Slomškovih prednikov sledimo od leta 1754 naprej, je bila torej na prelomu iz 17. v 18. stoletje v posesti Luka Zorka, večja Janžetova pa je v naslednjega pol stoletja prešla v roke gospodarja z drugim priimkom, najverjetneje polzemljaka Petra Stanteta.

Luka Zorko je umrl pred letom 1732, saj indeks k mrliški matici ne navaja nobenega Luka s tem priimkom.⁵⁰ Skoraj brez dvoma je bil oče Slomškovega prapradedca Janeza Zorka st. (ok. 1688–1757). Kako se je imenovala Janezova žena, ne vemo, kakor tudi ne, ali je še živela leta 1732, ko se začenja indeks k mrliškemu delu matične knjige,⁵¹ in ali sta zakonca morda od tega leta naprej imela še kakšnega otroka. V indeksu k najstarejši krstni matici so namreč navedena samo krstna imena brez imen staršev krščencev.⁵² Janezov sin **Janez Zorko ml. (ok. 1720 – po 1770)**, Slomškov praded, se je najverjetneje rodil v prvi polovici dvajsetih let 18. stoletja, glede na ženino starost okoli leta 1720, lahko tudi prej, vsekakor pa pred letom 1730, saj bi bil v nasprotnem leta 1747 za poroko še premlad.

Žena Uršula Na Slemeni (ok. 1722–1802) je glede na to da, ji mrliška matica ob smrti 1. septembra 1802 pripisuje 80 let, zagledala luč sveta okoli leta 1722. Umrla je na Kamni Gori št. 1 zaradi starosti.⁵³ Goričarjev izpis iz poročne matične knjige jo imenuje samo samska (*Ursula na Slemeni lib.*) in pove, da sta oba mladoporočenca prihajala iz domače župnije.⁵⁴ V *Slomškovem rodovniku* je Goričar navedel le letnico poroke 1747 brez datuma 22. januar.⁵⁵ Prav tako je izpustil podatek, ki ga je prej objavil Kovačič, očitno po

⁴⁸ ZAC/1120, Zbirka fotokopij iz Štajerskega deželnega arhiva, Žiče, šk. 3 (181), 3/9, davčni register 1692, pag. 36–39; prav tam, šk. 4 (182), 4/10, davčni register 1703, pag. 24–26.

⁴⁹ StLA, Laa. A. Antiquum, Gruppe I, K 20, H 73, Häuserzählung 1754, CK, Nr. 188 (Seitz), 25. 4. 1754, pag. 93.

⁵⁰ NŠAM, Župnija Črešnjske, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S.

⁵¹ Med umrlimi ženskami s priimkom Zorko bi prišle v poštev prve tri: Marija (1743), Eva (1746) in Marija (1756) (prav tam).

⁵² Prvi krščenci s priimkom Zorko so bili: Urh (1733), Marija (1739), Agata in Jera (obe 1743) (prav tam).

⁵³ NŠAM, Župnija Črešnjske, Matične knjige, M 1788–1848, pag. 21.

⁵⁴ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, zlasti nenaslovljen tipkopis, str. 18.

⁵⁵ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 38. – V tipkopisu, starejši različici Slomškovega rodovnika, je tudi datum (NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 44).

poročni matici, da je bila Urša hči »nekega Jožefa na Slemenu«. ⁵⁶ Na Slemeni je priimek, izpeljan iz toponima Slemene, ki obsega tri današnja naselja: Stare, Zgornje in Spodnje Slemene. ⁵⁷ V indeksu h krstni matici ga najdemo večkrat, od leta 1733 do 1749 osemkrat (*Na Slemeni*), žal brez navedbe krajev rojstva in imen staršev krščencev. Po sredi 18. stoletja se je iz predložne zveze razvil priimek Slemenšek, prvič izpričan v istem krstnem indeksu leta 1770 (*Slemenscheg*). ⁵⁸ Istega leta sta na popisu hišnih gospodarjev in gostačev v vasi Slemene navedena dva Slemenška (*Schlemenscheg*): Boštjan na št. 1 in Blaže na št. 2, oba žička podložnika. ⁵⁹ Kateri od njiju bi bil brat Uršule Zorko, ni mogoče reči z gotovostjo, lahko oba. Sodeč po indeksu h krstni matici sta se oba rodila pred letom 1732, iz indeksa k mrliški matici pa ni razvidno, kdaj sta umrla. ⁶⁰ Slemene so leta 1783 pripadle novoustanovljeni župniji Špitalič (tedaj v Žičah), ⁶¹ katere prva ohranjena mrliška matica se začneja šele leta 1812, ko sta bila tako Boštjan kot Blaže Slemenšek očitno že pokojna. ⁶² Skoraj zagotovo je bil Uršulin brat Blaž, saj sta Blaž in Marija Na Slemeni botrovala prvima otrokoma zakoncev Zorko, rojenima v letih 1748 in 1750. ⁶³

Uršulin oče **Jožef Na Slemeni** je nedvomno identičen z Jožefom, ki je po indeksu k mrliški matici preminil leta 1752 in je naveden s priimkom ali topografsko oznako Slemene. ⁶⁴ Njegovo ime srečamo tudi 29. januarja 1759 ob poroki sina Andreja v sosednji vojniški župniji, ko je ta označen kot sin pokojnega Jožefa Na Slemenah (*na Slemenah*) iz župnije Črešnjice. ⁶⁵ Kaj dokazuje Jožefovo istovetnost? Prvič, je edini v 18. stoletju umrli Jožef s tem priimkom, drugič, kot lahko povzamemo iz izpisa iz poročne matice, je bil ob hčerkinu poroki leta 1747 še živ, in tretjič, leta 1759 je označen kot pokojni. Poleg tega je bilo ime Jožef v njegovem času na kmetih še redko. Njegovo rojstvo lahko z veliko verjetnostjo postavimo v čas pred letom 1700. Ime Jožefove žene in

⁵⁶ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 15.

⁵⁷ *Krajevni leksikon Slovenije*, str. 306–307, 341 in 349.

⁵⁸ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S.

⁵⁹ NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770.

⁶⁰ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S.

⁶¹ Prim. Mlinarič, *Kartuziji Žiče*, str. 455–456.

⁶² NŠAM, Župnija Špitalič, Matične knjige, M 1812–1900.

⁶³ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopi, str. 18.

⁶⁴ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S.

⁶⁵ NŠAM, Župnija Vojnik, Matične knjige, P 1684–1784, s. p.

Uršuline matere pa se prejkone skriva med ženskami s priimkom Na Slemeni in podobno, navedenimi v mrliškem indeksu od leta 1732 naprej.⁶⁶

Ker je terezijanski kataster za posest kartuzije Žiče nepopoln,⁶⁷ vemo o Jožefovi posesti zelo malo. Tudi vprašanje, na kateri slemenski kmečki domačiji se je rodila Slomškova prababica Uršula, hči Jožefa Na Slemeni, ni ravno najmehkejši oreh. Popis hiš žičke posesti iz leta 1754 pozna na Slemenu (*Slemene*) sedem podložnikov, od tega enega celozemljaka, štiri polzemljake, enega tričetrtzemljaka in enega četrtzemljaka. Edini s priimkom Na Slemeni je bil polzemljak Štefan (*Stephan Na Slemene*), naveden na petem mestu, edini Blaž pa Blaže Podgoršek (*Blasche Podgorscheg* [sic!]), celozemljak, popisani prvi.⁶⁸ S pomočjo mlajših virov je mogoče razvozlati, da je bil Blaže Podgoršek identičen z Blažetom Slemenškom. Cela huba na Slemenu se je namreč med letoma 1754 in 1770 razdelila na dva dela, kar lepo pokažeta jožefinski in franciscejski kataster, v katerih so parcele dveh sosednjih gospodarjev iz istega zaselka Zgornje Slemene (*Ober Slemene*) med seboj pomešane.⁶⁹ Leta 1770 je na hišni številki 1 živel in gospodaril Boštjan Slemenšek (*Schlemenscheg Bastian*), na hišni št. 2 pa Blaže Slemenšek (*Schlemenscheg Blasche*), ki ga je pozneje zamenjal Gregor, čigar ime je bilo pripisano, obe posesti pa, tako kot vse na Slemenah, podložne Žičam.⁷⁰ Jožefinski kataster iz druge polovice osemdesetih let ima na Zgornjih Slemenah št. 1 še vedno Boštjana Slemenška (*Sebast: Slemenscheg*), na št. 2 pa Blažetovega naslednika Gregorja. Ta je pri prvi popisani parceli imenovan Gregor Slemenšek (*Gregor Slemenscheg*), nakar je v nadaljevanju dosledno označen kot Gregor Podgoršek (*Podgorscheg*).⁷¹ Ravno to je bil čas od države zaukazane ustalitve priimkov, Gregorjev dvojni priimek pa dokaz za njegovo identiteto in relikv dotedanjega stanja, ko so hišna imena Na Slemeni, Slemenšek in Podgoršek še nihala. Blažetov predhodnik

⁶⁶ Umrle ženske osebe s tem priimkom so bile: Marija (*v Slemeni Maria*), umrla leta 1743, Ana (*in Slemene Anna*), umrla 1744, Jera (*Slemene Gertrud*), umrla 1774, Marija (*na Slemeni Maria*), preminila 1778, Marija (*Slemenschegg Maria*) z letnico smrti 1779 in Marija (*Slemenschegg Maria*), ki je umrla leta 1781 (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S).

⁶⁷ StLA, Maria-Theresianischer Kataster, K 47, Cillier Kreis, Herrschaften, Nr. 167, Stift Seitz.

⁶⁸ StLA, Laa. A. Antiquum, Gruppe I, K 20, H 73, Häuserzählung 1754, CK, Nr. 188 (Seitz), 25. 4. 1754, pag. 92–93.

⁶⁹ ARS, AS 1110, Jožefinski kataster za Štajersko, fasc. 305, Okrajna gosposka Žiče, št. 6, davčna občina Slemene, napoved, ledina IV Zgornje Slemene (IV Ried Ober Slemene). – ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 435, k. o. Slemene, mapni list IV; zapisnik zemljiških parcel, 15. 4. 1826; zapisnik stavbnih parcel, 15. 4. 1826.

⁷⁰ NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770.

⁷¹ ARS, AS 1110, Jožefinski kataster za Štajersko, fasc. 305, Okrajna gosposka Žiče, št. 6, davčna občina Slemene, napoved, ledina IV Zgornje Slemene (IV Ried Ober Slemene).

Jožef, umrl leta 1752, se je imenoval Na Slemeni, Blaže tudi še tako,⁷² sicer pa že Podgoršek (1754) in Slemenšek (1770), njegov naslednik Gregor pa praviloma Podgoršek, medtem ko je na Boštjanovi polovici medtem razdeljene hube ostal priimek Slemenšek. V indeksu h krstni, poročni in mrliški matici se priimek Podgoršek prvič pojavi šele pri krščencu leta 1757 in nato redno.⁷³

Boštjan in Gregor sta bila skoraj brez dvoma brata, manj verjetno stric in nečak, oba pa sinova Blažeta Na Slemeni, v virih imenovanega tudi Slemenšek in Podgoršek. Njihovo sorodstveno razmerje bi potrdila izgubljena prva črešnjiška matična knjiga 1732–1788, skupna za krste, poroke in smrti. Iz indeksa lahko razberemo le, da se je Gregor Na Slemeni rodil leta 1741 ter kdaj so se omenjeni možje ali njihovi soimenjaki poročili: Boštjan (*Sebastian Na Slemeni*) leta 1752 z Marijo Panžič, Blaž Podgoršek leta 1767 z Uršulo Brecl (druga poroka, če gre za našega Blažeta), Blaž Slemenšek leta 1782 z Marijo Kračun (potencialna tretja poroka istega Blaža), Gregor Podgoršek pa leta 1780 z Marijo Zorko.⁷⁴ O Štefanu Na Slemeni, gospodarju polovične hube leta 1754, v indeksu ni sledu,⁷⁵ kot tudi ne v popisu hiš leta 1770, na katerem v vasi Slemene ni nobenega Štefana, ne s tem ne z drugim priimkom.⁷⁶

Kakšen je bil najverjetnejši razvoj cele kmetije na Slemenu? Priimek Slemenšek je ostal pri domačiji na Zgornjih Slemenah s hišno št. 1, pri tisti od obeh v istem zaselku, ki je nastala prva in je bila »matični dom« Slemenškovih, prej označevanih s priimkom Na Slemeni. Slomškova prababica Uršula je prišla na svet tukaj kot hči leta 1752 umrlega Jožefa Na Slemeni. Njen brat Blaže, Jožefov naslednik na celi hubi, je najprej pred letom 1770 prepustil polovico hube sinu Boštjanu (najverjetneje rojenemu še pred letom 1732, ko se začnja krstni indeks), ki je ostal na prvotnem domu s hišno št. 1 (od oštevilčenja 1770 naprej). Na polovici, ki si jo je Blaže pridržal in tu postavil domačijo s hišno št. 2, pa je za njim zagospodaril mlajši sin Gregor, rojen leta 1741, poznejši Gregor Podgoršek.

Ob nastanku franciscejskega katastra, leta 1825, je na št. 1 na Zgornjih Slemenah živel gospodar Jožef Slemenšek, medtem ko je bil na št. 2 gospodar Jurij Podgoršek. Na katastrski mapi je pri tej domačiji, le lučaj oddaljeni od Slemenškove, navedeno ime domačije (*Podgorschegg*), ki bi se lahko nanašalo

⁷² Blažev naslednik Gregor, najverjetneje njegov sin, je v indeksu h krstni matici leta 1741 naveden s priimkom Na Slemeni (NŠAM, Župnija Črešnjevice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S).

⁷³ Prav tam, črka P.

⁷⁴ Prav tam, črka S.

⁷⁵ V indeksu ni ne Štefanove poroke ne smrti, in sicer niti pred letom 1783 niti po tem letu, ko so Slemene pripadle župniji Špitalič (prav tam).

⁷⁶ NŠAM, Župnija Črešnjevice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770.

tudi na celotni zaselek. Obe domačiji sta bili v celoti leseni, Slemenškova s stanovanjsko hišo in gospodarskim poslopjem (stavb. št. 124 in 125), Podgorškova pa s stanovanjskim in dvema gospodarskima poslopjema (stavb. št. 117), pri čemer ji je na samoti jugovzhodno od domačije pripadalo še leseno stanovanjsko poslopje z isto hišno št. 2 (stavb. št. 118), verjetno namenjeno bivanju prejšnjega gospodarja, preužitkarja.⁷⁷

Sredi 18. stoletja, ko je Slomškova prababica Uršula zapustila rodni dom in se omožila k Janezu Zorku na Kamno Goro, je torej v raztresenem naselju Slemene obstajalo sedem domačij, podložnih bližnji kartuziji v Žičah, kot jih prikazuje popis hiš iz leta 1754.⁷⁸ V celotni soseski (*Slemene gegend*), ki je vključevala tudi današnje Stare Slemene, je ob hišnem oštevilčenju leta 1770 stalo 26 stanovanjskih poslopij, med katerimi so bili žički samostan (h. št. 24) s pripadajočimi hišami – sodarjevo (št. 25), pristavo (št. 26) in gostiščem (št. 21).⁷⁹ Domačija Na Slemenu, razdeljena med letoma 1754 in 1770 na dva dela (h. št. 1 in 2), je spadala k Zgornjim Slemenam in bila tako rekoč soseda samostana, do katerega se je bilo treba spustiti po soteski potoka Soješka voda.⁸⁰ Zgornje Slemene so sicer razloženo naselje na dolgem apniškem slemenu, ki se vleče vse od Vojnika do Lipoglava ob železniški progi Celje–Maribor, močno hribovit svet z manj rodovitno zemljo in številnimi vinogradi na prisojah.⁸¹

Sklepati je mogoče, da je domačija Na Slemenu nastala še v srednjem veku, a ji je po virih razmeroma težko slediti. Po žičkih davčnih registrih s preloma iz 17. v 18. stoletje je bilo na Slemenah šest podložnikov. Njihove obveznosti ustrezajo velikosti posesti, kot jo navaja pol stoletja mlajši popis hiš iz leta 1754, ki ima enega podložnika več, in to zadnjega, Železnika, s polovično hubo. V letih 1692 in 1703 je imel po davčnih registrih največje obveznosti prvi slemenski podložnik **Martin Na Slemeni** (1692: *Martin na Slemenj*, 1703: *Martin Nä Slemenj*). Pravi priimek, in sicer Redek, je premogel samo zadnji, šesti, drugi pa so označeni z imenom in očetovim imenom. Leta 1754 je bil takšen samo še četrti, četrtezemljak Boštjan, Jurijev sin, na čigar posesti je v letih 1692 in 1703 presenetljivo navedeno enako ime (*Wastian des Jurj Sohn*).⁸²

⁷⁷ ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 435, k. o. Slemene, mapni list IV; zapisnik zemljiških parcel, 15. 4. 1826; zapisnik stavbnih parcel, 15. 4. 1826.

⁷⁸ StLA, Laa. A. Antiquum, Gruppe I, K 20, H 73, Häuserzählung 1754, CK, Nr. 188 (Seitz), 25. 4. 1754, pag. 92–93.

⁷⁹ NŠAM, Župnija Črešnjava, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770.

⁸⁰ Ruševine žičke kartuzije spadajo danes v naselje Stare Slemene (*Krajevni leksikon Slovenije*, str. 306–307).

⁸¹ *Krajevni leksikon Slovenije*, str. 349.

⁸² Gospodarji domačij, ki so tu označene s številkami 1–7, so si sledili takole. 1) 1692 in 1703 Martin Na Slemeni, 1754: Blaže Podgoršek na celi hubi; 2) 1692 in 1703: Jernej Tomažev

Martin Na Slemeni iz let 1692 in 1703 je prvi znani slemenski podložnik s tem priimkom. Potrjeno je bil gospodar cele hube, kjer se je okoli leta 1722 rodila Slomškova prababica Uršula Na Slemeni, zelo verjetno njen ded, lahko pa tudi nesorodnik, če se je na posesti medtem zamenjala družina in so novega naseljenca tako kot prejšnje začeli označevati po Slemenu, hišnem imenu. Glede na to, da njegovega imena ni v indeksu k mrliškem delu prve črešnjiške matične knjige, je umrl pred letom 1732.⁸³

Pred njim ne poznamo nobenega gospodarja s priimkom Na Slemeni. Na Slemenah ki se prvič omenjajo v Otokarjevem deželno knežjem urbarju iz let 1265–67 (*in Vierst*), je bilo tedaj prav toliko kmetij (predia) kot konec 17. stoletja, tj. šest, vendar je toponim vključeval tako Spodnje kot Zgornje Slemene;⁸⁴ na Starih Slemenah (*in Virst*) so leta 1301 izpričane štiri tedaj Žičam podeljene kmetije (*mansos*).⁸⁵ Popis glavarine za Žiče iz leta 1527 Slemen ne vključuje.⁸⁶ V okviru urada Škedenj (*Ambt Poding*), a brez navedbe posameznih naselij, jih najdemo 15 let pozneje v imenjski cenitvi žičke kartuzije iz leta 1542. Gašper Na Slemenu s celo hubo je tu naveden kot *Casper am Furst* (dve mesti naprej najdemo podložnika z imenom Mate Redek, čigar priimek je na Slemenah dokumentiran tudi od leta 1692 naprej)⁸⁷ in bi bil lahko najstarejši izpričani prednik Uršule Na Slemeni. Toda generacijo pozneje v žičkem urbarju iz leta 1564 na Slemenah (*Am Fierst*) ni nobenega podložnika, ki bi se imenoval po Slemenu. Vseh je bilo sedem, od tega štirje s priimki, prvi s priimkom Redek (*Reteckh*),⁸⁸ kar prejkone pomeni, da so popisovali v ravno obrnjenem zaporedju kakor konec 17. stoletja, ko je Redek naveden zadnji. Če je tako, bi leta 1564 na poznejši Slemenškovi kmetiji sedel bodisi Jurko Luker,

---

sin, 1754: Jakob Breznik na polovični hubi; 3) 1692 in 1703: Primož, Janžetov sin, 1754: Pongrac Pristovnik na tričetrtinski hubi; 4) 1692, 1703 in 1754: Boštjan, Jurijev sin, 1754 na četrtinski hubi; 5) 1692 in 1703: Gašper, Tomažev sin, prej Nikolaj, Andrejev sin, 1754: Štefan Na Slemeni (*Na Slemene*) na polovični hubi; 6) 1692: Ožbolt Redek, prej Boštjan, 1703: Primož na Slemeni na posesti Ožbolta Redka (*von Oßwaldt Redäckh*), 1754: Peter Redek na polovični hubi; 7) 1692 in 1703: ne obstaja, 1754: Andrej Železnik na polovični hubi. ZAC/1120, Zbirka fotokopij iz Štajerskega deželnega arhiva, Žiče, šk. 3 (181), 3/9, davčni register 1692, pag. 40–42; prav tam, šk. 4 (182), 4/10, davčni register 1703, pag. 27–28; StLA, Laa. A. Antiquum, Gruppe I, K 20, H 73, Häuserzählung 1754, CK, Nr. 188 (Seitz), 25. 4. 1754, pag. 92–93.

⁸³ NŠAM, Župnija Črešnje, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S.

⁸⁴ Blaznik, *Slovenska Štajerska*, str. 293.

⁸⁵ Prav tam; Mlinarič, *Kartuziji Žiče*, str. 71.

⁸⁶ StLA, Laa. A., Antiquum VI, Leibsteuer 1527, Nr. 194. Prim. Koropec, *Slovenski del Štajerske*, str. 233–234.

⁸⁷ StLA, Laa. A., Antiquum I, Gülterschätzungen 1542, 35/511, fol. 12v.

⁸⁸ StLA, Meiller-Akten, K 36, XVI-W, Urbar der Kartause Seitz 1564, fol. 11v–12r.

ki je naveden kot šesti, bodisi Rupert, naslednik pokojnega Gregorja Berbriha, opisan kot zadnji, sedmi.⁸⁹

Priimek Na Slemeni, ki je nemara v virih kdaj nastopil samo kot priložnostna oznaka, je torej nastal razmeroma pozno, vsekakor po letu 1564, ko ga ni še nikjer v urbarju žičke kartuzije, in pred letom 1692, ko ga srečamo na domačiji tri desetletja pozneje, okoli leta 1722 rojene Slomškove prababice Uršule Na Slemeni. Ne vemo, kako se je prenašal in ali so vsi njegovi nosilci izvirali iz istega rodu. Lahko pa z gotovostjo zapišemo, da je Slomškova babica Uršula, hči leta 1752 umrlega Jožefa Na Slemeni, odraščala na celi hubi na Zgornjih Slemenah, kjer je leta 1754 gospodaril (njen brat) Blaže, v popisu hiš označen kot Podgoršek.

Tako, kot je štetje hiš iz leta 1754 zanesljiv vir o Uršulinem rodnem domu, je hkrati najzgodnejši vir o gospodarjenju njenega moža **Janeza Zorka mlajšega, Slomškovega pradedu s Kamne Gore**, s katerim je bila Uršula poročena od leta 1747. Kot smo videli, štetje navaja Janeza Zorka s klicnim imenom Jenže. Žal ne vemo, kdaj je umrl, in nimamo podatka o njegovi starosti ob smrti. Čeprav naj v mrliški matici ne bi bilo vrzeli, saj si leta sledijo kontinuirano, kar nekaj smrti v njej potrjeno manjka, kar priča o pomanjkljivem vpisovanju pokopov.⁹⁰ V indeksu k črešnjski mrliški matici ni nobenega Janeza Zorka,⁹¹ ker je Slomškov praded bodisi preminil drugje bodisi je vpis njegove smrti pomotoma izostal. Vsekakor je bil še živ 17. oktobra 1770, ko je datiran seznam hiš črešnjske župnije po tistega leta uvedenih hišnih številkah in z navedbo pripadnosti zemljiškemu gospodstvu. Na Kamni Gori s 13 hišnimi številkami (od tega tremi praznimi hišami) je kot prvi naveden Janez Zorko (*Sorkho Johann*) s št. 1. Prvih devet hišnih številke je pripadalo žički kartuziji, številke od 10 do 13 pa nekemu Petru Zorku (po mrliškem indeksu je umrl leta 1779)⁹² kot zemljiškemu gospodu (!); od tega je imel sam dve hiši (št. 10 in 11, prvo prazno), št. 12 in 13 pa sta navedeni kot pristava (*Mayerhoff*) in gumno (*donnstuben*) žičke kartuzije.⁹³ Ime Janeza Zorka je bilo pozneje prečrtano in nadomeščeno z imenom njegovega sina Jurija (*Georgius*). Kdaj približno so vpisali spremembo gospodarjevega imena, posredno pričajo nova imena pri

⁸⁹ Podložniki na Slemenah so si sledili takole: Gregor Redek (*Gregori Reteckh*), Rupert, Gašperjev sin (*Rupertus Gaspari Sun*), Primož, Gašperjev sin (*Primus Gaspari Sun*), Martin Zupan oziroma župan (*Martin Supan*), Blaž Cesta/Cešta (*Blasius Zesphta*), Jurko Luker (*Iurco Lucer*) in *Rupertus q[uondam] Gregori Berbrich*.

⁹⁰ Gl. op. 94.

⁹¹ NŠAM, Župnija Črešnjske, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S.

⁹² Prav tam.

⁹³ NŠAM, Župnija Črešnjske, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770. – Pri št. 12 in 13 gre gotovo za pomoto in sta v resnici pripadali žički kartuziji.

osmih gospodarjih, zapisana sočasno, z enako pisavo in črnilom. Pripisi novih imen gospodarjev namesto starih niso mogli nastati pred letom 1788, ko je dokumentirana smrt zadnjega, 57-letnega Blaža Macuha iz Brdc. Ni mogoče reči, ali je Slomškov praded Janez Zorko ml. umrl pred ali za Macuhom.⁹⁴ Vsekakor v letih 1787–89, ko je nastal jožefinski kataster, ni bil več gospodar, ampak ga je pred tem nasledil sin Jurij.⁹⁵ Žena Uršula je, kot rečeno, preminila leta 1802 v domači hiši in je za tiste čase dočakala visoko starost, saj ji mrliška matica daje 80 let. Škof Slomšek je torej prvi dve leti še imel živo eno od štirih prababic. Ni izključeno, da ga je ta videla, prav verjetno pa je zanj vedela.

Zakon **Janeza in Uršule Zorko** ni bil med najrodovitnejšimi, saj je Goričar našel v krstni matici le štiri krste otrok in ugotovil obstoj še enega, nevpisanega. Če upoštevamo, da se je mati Uršula poročila pri približno petindvajsetih, je rojevala do 35. leta. Krsti otrok so si sledili takole: 2. aprila 1748 Marije, 3. marca 1750 Jere, 5. marca 1755 Slomškovega deda Gregorja in 11. decembra 1757 Lucije. Goričar je ugotavljal, da se je peti otrok, najstarejši sin Jurij, poznejši naslednik, ki ga v krstni matici in indeksu pogrešamo, rodil med letoma 1750 in 1755. O njegovem krstu je izrazil domnevo, da so ga zaradi odsotnosti domačega župnika odnesli h krstu v kakšno sosedno župnijo.⁹⁶ O tem, da je bil Jurij res Janezov sin, priča poročna matica. Ker se je oženil že leta 1773⁹⁷ – v poroko bi ga utegnila siliti morebitna očetova smrt – se je bolj verjetno rodil bliže letu 1750. Datum rojstva 5. marec 1755, ki ga zanj navaja leta 1824 status animarum, ko je bil v domači hiši že preužitkar pri zetu in hčerki,⁹⁸ je takratni župnik pač povzel po krstni matici. Pri tem je uporabil krstne podatke brata Gregorja misleč, da je ime Gregorius pomota namesto pravilnega Georgius.⁹⁹

⁹⁴ Prečrtana in zamenjana so imena naslednjih gospodarjev: Janeza Zorka s Kamne Gore, Valentina Šeliha in Blaža Macuha iz Podgorja, Simona Gnidca in Gregorja Vidca iz Brdc ter Blaža Slemenška, Matije Redka in Urbana Hribernika s Slemen. V indeksu k mrliški matici 1732–1788 najdemo sicer le smrti štirih od osmih: Urbana Hribernika leta 1774 ter dveh Matij Redkov leta 1777 in 1780 (NŠAM, Župnija Črešnjice, Maticne knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S), Blaž Macuh pa je umrl 5. septembra 1788 (NŠAM, Župnija Črešnjice, Maticne knjige, M 1788–1848, pag. 1).

⁹⁵ ARS, AS 1110, Jožefinski kataster za Štajersko, fasc. 305, Okrajna gosposka Žiče, št. 6, davčna občina Slemen, napoved, ledina II Kamna Gora (II Ried Steinberg).

⁹⁶ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 36. – Kot Jurijevi prvi krstni župniji bi prišli v poštev vojniška in konjiška, kjer pa potrjeno ni bil vpisan v krstni matici (NŠAM, Župnija Vojnik, Ind R 1730–1828, pag. 35; Župnija Slovenske Konjice, Ind R 1738–1756, s. p.; Ind R 1755–1761, s. p.).

⁹⁷ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 18.

⁹⁸ NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, status animarum 1824, s. p.

⁹⁹ O župnikovi zamenjavi imen Georgius in Gregorius je sklepal tudi Goričar (NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, Goričarjevo pismo Kovačiču 9. 1. 1937).

Po naslednji knjigi status animarum pa naj bi se Jurij Zorko rodil leta 1750.¹⁰⁰ Ko je 22. novembra 1830 umrl, mu mrliška matica daje 75 let,¹⁰¹ kar postavlja njegovo rojstvo v leto 1755. Zelo težko bi bila Jurij in Gregor brata dvojčka. To bi pomenilo, da je krščevalec pozabil vpisati Jurijev krst in da se je fant oženil pred dopolnjenim 18 letom. Zorkovim otrokom so botrovali različni ljudje, ki niso bili vsi sosede, ampak so prihajali tudi iz bližnjih vasi, najsi je šlo za sorodnike ali prijatelje. Prvima hčerkama sta, kot rečeno, šla za botra (sorodnika) Blaž in Marija Na Slemeni, Gregorju Jožef Pušnik in Marija Podgoršek, najmlajši hčerki pa Blaž Podgoršek in Magdalena Kolar. Blaž Podgoršek je istoveten z Blažem Na Slemeni, kot je ta imenovan v popisu hiš leta 1754.¹⁰²

Sin Jurij se je poročil prvi, in sicer 17. januarja 1773 z nekaj let starejšo Elizabeto, hčerko Matevža Verbuča, doma iz sosednjega Sojeka.¹⁰³ Na četrtinski kmetiji na Kamni Gori se priimek Zorko ni nadaljeval v naslednjo generacijo, saj so vsi Jurijevi sinovi pomrli, tako da je posest prešla na zeta Lenarta Plešnika.¹⁰⁴ O Jurijevih in Gregorjevih treh sestrah, Mariji, Jeri in Luciji, ni znanega nič določnejšega. Prav mogoče je, da sta prvi dve umrli še v otroštvu oziroma mladosti, Marija leta 1756 in Jera 1769, če sta identični z umrlima osebama iz indeksa k mrliški matici. Marija bi lahko leta 1780 postala nevesta Gregorja Podgorška, kar bi pomenilo, da se je pri 32-ih poročila s svojim sedem let starejšim bratrancem z Zgornjih Slemen, sinom Blažeta Na Slemeni, Slemenška oziroma Podgorška. Lucija pa se po vsej verjetnosti odpravila za kruhom drugam, saj njene smrti v črešnjiški župniji ni zaslediti, tako kot ne njene in Jerine poroke.¹⁰⁵

¹⁰⁰ NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, status animarum 1825–1834, s. p.

¹⁰¹ Prav tam, Matične knjige, M 1788–1848, pag. 59.

¹⁰² Goričar v tipkopisu pomotoma navaja priimek botra Pušnika kot Brošnik (NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 18). Po popisu hiš iz leta 1770 sta Pušnik in Kolar živela na Kamni Gori, priimek Podgoršek pa je izpričan v Črešnjicah in na Slemenah (NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770).

¹⁰³ O poroki: NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 18. – Matevž Verbuč je leta 1770 izpričan kot gospodar hiše št. 10 v Sojeku, pri kateri je bilo pozneje pripisano »Lehr« (NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770). Umrli je leta 1783; poročil se ni v domači župniji, vsaj ne po letu 1732; Elizabeta se je rodila leta 1747 (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka W).

¹⁰⁴ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 18.

¹⁰⁵ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849).

Slika 4: Kamna Gora na franciscejski katastrski mapi leta 1825 (ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 435, k. o. Slemene, mapni list IV). Zorkovo domačijo na skrajnem severnem koncu vasi (stavb. parc. 57) je sestavljala ena sama lesena stavba, hkrati stanovanjsko in gospodarsko poslopje.¹⁰⁶

Slika 5: Spomeniško zaščiteno napol zidano gospodarsko poslopje na mestu nekdanje domačije Zorkovih na Kamni Gori je po vsem sodeč nastalo po letu 1825 (foto: B. Golec, november 2022).¹⁰⁷

¹⁰⁶ ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 435, k. o. Slemene, zapisnik stavbnih parcel, 15. 4. 1826.

¹⁰⁷ RKD, EŠD 19106 (<https://gisportal.gov.si/portal/apps/webappviewer/index.html?id=df5b0c8a300145fda417eda6b0c2b52b> – dostop november 2022).

Za Slomškovega deda Gregorja tako doma ni bilo prostora. In ker si kot četrtzemljakov mlajši sin ni mogel obetati večje dediščine, tudi pri izbiri neveste ni imel prav veliko možnosti. Ali bi postal hlapec ali pa se je moral zadovoljiti s priletno vdovo, ki je imela vsaj kajžo. Še preden je dopolnil 22 let, se je 20. januarja 1777 oženil z veliko starejšo Agato, vdovo Gregorja Pintarja iz Brdc. Vpis v poročni matici, znan le iz Goričarjevega prepisa, ne navaja njune starosti kot tudi ne Agatinega dekliškega priimka, ampak samo imeni poročnih prič, Gregorja Šeliha in Janeza Petka.¹⁰⁸ S pomočjo znanega popisa hiš iz leta 1770 prepoznamo v Šelihu gospodarja na Kamni Gori št. 8, torej ženinovega sovaščana, v Petku pa gospodarja v Brdcah št. 3, sovaščana neveste.¹⁰⁹

Brdce, rojstna vas Slomškove matere, leži v ozki dolini pod Konjiško goro in na sosednjih pobočjih, kjer stojijo raztresene vinogradniške in druge domačije,¹¹⁰ kakršna je bila tudi domačija Pintarjevih na jugovzhodu vasi. Kmetovanje je bilo tedaj skromno, kot je tudi danes, življenje v drugi polovici 18. stoletja težko, a glede na nižjo lego in nekaj ravnine lažje kakor na Kamni Gori.

Kot rečeno, je Goričar razrešil zadrego, zakaj v črešnjiški krstni matici ni vpisov krstov obeh Zorkovih hčera, Slomškove matere Marije in tete Marjete. Vpisani sta bili namreč kot hčerki Gregorja Pintarja, pod hišnim imenom materine kajže, ne pod očetovim podedovanim priimkom. Krstna matica daje tako vtis, kot da bi še bil živ prejšnji gospodar Gregor Pintar, Agatin prvi mož, ki pa je umrl 30. aprila 1776 v Brdcah št. 8, star 52 let (rojen okoli 1724). Videli smo, da se je duhovnik obakrat uštel tudi pri imenu matere, ki ga je prvič zapisal kot Neža (*Agnes*) in drugič kot Marija (*Maria*). Hči Marija, Slomškova mati, je bila krščena 27. maja 1779, mlajša Marjeta pa dve leti pozneje, 14. junija 1781.¹¹¹ Obema je botroval Luka Grabenšek, prvi sestri skupaj z Nežo Kalšek in drugi z Jero Kalšek. Medtem ko je priimek Kalšek tedaj živel na Kamni Gori št. 3¹¹² in je šlo pri obeh botrah skoraj gotovo za nekdanji sosedi, morda tudi sorodnici Gregorja Zorka, ni v župniji Črešnjice v tem času ne duha ne sluha o Grabenških.¹¹³ Boter Luka Grabenšek bi bil težko kakšen hlapec ali gostač, ki bi ga na vrat na nos kar dvakrat sneli za botra, ampak je moral priti od drugod in biti tesneje povezan s staršema obeh krščenk. Njegov

¹⁰⁸ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 19.

¹⁰⁹ NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770.

¹¹⁰ *Krajevni leksikon Dravske banovine*, str. 563–564; *Krajevni leksikon Slovenije*, str. 80.

¹¹¹ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 19.

¹¹² NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770.

¹¹³ Prav tam; NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka G.

priimek je potencialna sled do identitete Agate Zorko, vdove Pintar, katere izvora Goričar ni mogel ugotoviti.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

ARS – Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana

AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko

AS 1110, Jožefinski kataster za Štajersko

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor

Dvojniki matičnih knjig: Črešnjice

NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton

Župnijski arhivi: Črešnjice, Dramlje, Loče pri Poljčanah, Maribor – Sv. Magdalena, Nova Cerkev, Ponikva, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju Vitanje, Vojnik, Vuzenica.

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv, Graz

Laa. A. = Landschaftliches Archiv

Meiller Akten

ZAC – Zgodovinski arhiv Celje

ZAC/0007, Zbirka urbarjev

ZAC/1031, Zbirka zemljiških knjig

ZAC/1120, Zbirka fotokopij iz Štajerskega deželnega arhiva

Literatura in objavljeni viri

Blaznik, Pavle: *Slovenska Štajerska in jugoslovanski del Koroške do leta 1500*. 2 N-Ž. Maribor: Obzorja, 1988 (Historična topografija Slovenije II).

Golec, Boris: Terezijanske reforme: gibalno sprememb občutka pripadnosti in povezanosti ter identitet v slovenskem prostoru. *Marija Terezija. Med razsvetljenskimi reformami in zgodovinskim spominom* (ur. Miha Preinfalk in Boris Golec). Ljubljana: ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa; Založba ZRC, 2018, str. 195–216.

Goričar, Maks: *Slomšekov rodovnik*. Maribor: Tiskarna sv. Cirila, 1938.

Grdina, Igor: *Ipavci. Zgodovina slovenske meščanske dinastije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.

Keber, Janez: *Leksikon priimkov*. Celje: Društvo Mohorjeva družba, Celjska Mohorjeva družba, 2021.

Koropec, Jože: Slovenski del Štajerske v davčnem seznamu glavarine leta 1527. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 59, NV 24, 1988, št. 2, str. 216–277.

Kovačič, Fran: *Služabnik božji Anton Martin Slomšek knezoškov lavantinski*. Celje: Družba sv. Mohorja, 1934.

Krajevni leksikon Dravske banovine: krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev Dravske banovine. Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, 1937.

Krajevni leksikon Slovenije. III. knjiga. Svet med Savinjskimi Alpami in Sotlo. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1976.

Mlinarič, Jože: *Kartuziji Žiče in Jurklošter. Žička kartuzija ok. 1160–1782. Jurkloštrska kartuzija ok. 1170–1595*. Maribor: Obzorja, 1991.

Ožinger, Anton: *Vizitacijski zapiski savinjskega arhidiakonata goriške nadškofije 1751–1773*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1991.

Santonino, Paolo: *Popotni dnevniki* (prevedel Primož Simoniti). Celovec–Dunaj–Ljubljana: Mohorjeva družba v Celovcu, 1991.

Schmutz, Carl: *Historisch Topographisches Lexicon von Steyermark. Vierter Theil Si–Z*. Gratz: Verlag Kienreich, 1823.

Stegenšek, Avguštin: *Konjiška dekanija*. Maribor: samozaložba, 1909 (Umetniški spomeniki Lavantinske škofije. Drugi zvezek).

Umek, Ema (ur.) – Kos, Janez (ur.): *Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije*. Ljubljana: Skupnost arhivov Slovenije, 1972 (Vodniki, 1. zvezek).

Umek, Ema (ur.) – Kos, Janez (ur.): *Vodnik po župnijskih arhivih na območju SR Slovenije*. Ljubljana: Skupnost arhivov Slovenije, 1975 (Vodniki, 2. zvezek).

Veliki atlas Slovenije. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012.

Vidmar, Luka (ur.): *Leksikon cerkva na Slovenskem. Škofija Celje. Dekanija Nova Cerkev*. Celjska Mohorjeva družba, Celje, 2006.

Drugi viri

RKD = Register kulturne dediščine

KORENINE ŠKOFA SLOMŠKA PO MATERINI STRANI

Povzetek

Prispevek obravnava prednike lavantinskega škofa blaženega Antona Martina Slomška (1800, Slom pri Ponikvi – 1862, Maribor), o katerih je bilo doslej znanega zelo malo. Dva duhovnika, prelat in zgodovinar Franc Kovačič in tem bolj Maks Goričar, sta se v tridesetih letih 20. stoletja nemalo namučila tako z rekonstrukcijo Slomškovega rodovnika po očetu – matične knjige župnije Ponikva so namreč leta 1782 v celoti zgorele – kakor po materi, rojeni v župniji Črešnjice pri Frankolovem, kjer so se matice začnemale pozno, leta 1732. Za povrh sta bili škofova mati Marija Zorko (1779–1816) in njena edina prava sestra Marjeta vpisani v krstno matično knjigo z drugim priimkom, Pintar, kot se je njuna mati pisala v prejšnjem zakonu.

Marija Zorko se je rodila v skromnih razmerah na kajži v vasi Brdce, kamor se je njen oče Gregor Zorko (1755–1844) priženil k veliko starejši vdovi Agati Pintar (ok. 1738–1798). Priimek Zorko je v hribovski vasi Kamna Gora, kjer se je Gregor rodil na četrtinski kmetiji in ki spada v isto črešnjsko župnijo, dokumentiran že leta 1527, zaradi slabo ohranjenih virov pa je rodbini Zorko mogoče kontinuirano slediti šele od Gregorjevega konec 17. stoletja rojenega deda naprej. Gregorjeva mati Uršula s priimkom Na Slemeni (iz tega se je pozneje razvil priimek Slemenšek) je izviralna s cele kmetije v raztreseni vasi Zgornje Slemene, kjer je njen priimek dokumentiran od konca 17. stoletja naprej. Rodbini Zorko in Na Slemeni sta bili podložni bližnji kartuziji Žiče, pod katero je spadala tudi Pintarjeva kajža v Brdcah, kjer se je rodila Slomškova mati Marija.

Končno je uspelo izslediti najverjetnejši izvor Slomškove babice Agate (ok. 1738–1798), prvič poročene Pintar, ki je bila kar okoli 17 let starejša od svojega drugega moža Gregorja Zorka. Kot vse kaže, se je prvič poročila najpozneje leta 1755 (v tem letu se je Gregor šele rodil!) v domači župniji Ponikva, od koder jo je prvi mož Gregor Pintar (ok. 1724–1776) pripeljal na svojo kajžo v vasi Brdce v sosednji župniji Črešnjske. Njuna poroka namreč ni vpisana v poročni matici ne v črešnjski ne v kateri drugi sosednji župniji Črešnjic, starejše matice župnije Ponikva pa so uničene. Agata je po vsej verjetnosti odraščala v vasi Straža v kajžarski družini Graben oziroma Grabenšek, podložni gospodstvu Zalog pri Zalcu. Do takšnega sklepa je privedel naslednji ključni podatek: krstni boter njenima hčerkama iz drugega zakona je bil Luka Grabenšek s Straže, zelo verjetno njen brat. Leta 1754 je na tej kajži gospodaril Peter Graben, po vsej verjetnosti Lukov oče, medtem ko ne razpolagamo s starejšimi viri. Grabenški so se po letu 1776 od tod odselili.

Med staršema škofa Slomška je bil velik socialni prepad. Zorkovi v Brdcah so se, drugače kot Slomškovi na Slomu, otepali pomanjkanja. S škofom jih povezuje še ena okoliščina, in sicer izguba doma. Na Pintarjevi kajži je zagospodaril Matevž Pintar, polbrat Slomškove matere Marije, ona, njena sestra Marjeta in oče Gregor Zorko pa so po letu 1798, ko jim je umrla mati in žena Agata, morali oditi po svetu. Marija se je leta 1800 poročila na Slom in je v župniji Ponikva najverjetneje že dotlej živela kot dekla, zato je bila poroka na Ponikvi. Deda Gregorja in teto Marjeto pa je veliko pozneje vzel k sebi Slomšek, potem ko je postal duhovnik.

Dejstvo, da je škofov oče Marko Slomšek, kmet-gospod, vzel za ženo 18 let mlajšo Marijo Zorko brez omembe vrednega premoženja, govori v prid temu, da pri njiju ni šlo za dogovorjeno zakonsko zvezo dveh oseb primerljivega socialnega položaja, ampak veliko prej za medsebojno osebno naklonjenost.

BISHOP SLOMŠEK'S ROOTS ON HIS MOTHER'S SIDE

Summary

This article discusses the ancestors of the Bishop of Lavant, Blessed Anton Martin Slomšek (born 1800, Slom pri Ponikvi – died 1862, Maribor), about which very little has been known so far. Two priests, the prelate and historian Franc Kovačič and, even more so, Maks Goričar, spent much time in the 1930s reconstructing Slomšek's genealogy both tracing it back to his father – the civil registers of the parish of Ponikva were completely burnt in 1782 – and to his mother, born in the parish of Črešnjske near Frankolovo, where the civil registers were initiated later, i.e., in 1732. In addition, the bishop's mother, Marija Zorko (1779–1816), and her only legitimate sister, Marjeta, were entered in the baptismal register with a different surname, namely Pintar, as their mother had used it in her previous marriage.

Marija Zorko was born in humble circumstances in a cottage in the village of Brdce, where her father Gregor Zorko (born 1755, died 1844) had married a much older widow, Agata Pintar (born ca. 1738, died 1798). The surname Zorko is documented as early as 1527 in the hillside village of Kamna Gora, where Gregor was born on a quarter-farm and which belongs to the same parish of Črešnjice, but due to poorly preserved sources it is only possible to trace the Zorko family continuously from the time of Gregor's grandfather, who was born at the end of the 17th century. Gregor's mother Uršula, surnamed Na Slemeni (from which the surname Slemenšek later developed), came from a whole farm in the scattered village of Zgornje Slemene, where her surname is documented from the end of the 17th century onwards. The Zorko and Na Slemeni families were subordinate to the nearby Žiče Carthusians, which also included Pintar's cabin in Brdce, where Slomšek's mother, Marija, was born.

Finally, the most probable origin of Slomšek's grandmother Agata (born ca.1738, died 1798), first married Pintar, who was about 17 years older than her second husband Gregor Zorko, was traced. It seems that she was first married no later than 1755 (the year Gregor was born!) in her home parish of Ponikva, from where her first husband Gregor Pintar (born ca. 1724, died 1776) brought her to his cabin in the village of Brdce in the neighbouring parish of Črešnjice. Namely, their marriage is not registered in the marriage register of Črešnjice or any other neighbouring parish of Črešnjice, while the older marriage registers of the parish of Ponikva have been destroyed. Agata most probably grew up in the village of Straža in the cottager's family Graben or Grabenšek, who were subjects of the manor of Zalog near Žalec. This conclusion is based on the following key piece of information: the godfather of her two daughters from her second marriage was Luka Grabenšek from Straža, most probably her brother. In 1754, Peter Graben, most probably Luka's father, was the owner or tenant, although we do not have any older sources. After 1776, the Grabenšek family moved away from the cottage.

There was a great social divide between Bishop Slomšek's parents. The Zorko family in Brdce, unlike the Slomšek family in Slom, were struggling with deprivation. Another circumstance linking them to the bishop was the loss of their home. The Pintar cabin was occupied by Matevž Pintar, the half-brother of Slomšek's mother, Marija, and she, her sister Marjeta and their father Gregor Zorko had to leave after 1798, when their mother and wife Agata died. Marija married at Slom in 1800 and was probably already living as a maid in the parish of Ponikva by then, so the wedding took place at Ponikva. Much later, Slomšek took his grandfather Gregor and aunt Marjeta to live with him after he became a priest.

The fact that the bishop's father, Marko Slomšek, a farmer-landowner, took as his wife the 18 years younger Marija Zorko, who had no property of note, speaks in favour of the fact that this was not an arranged marriage between two persons of comparable social status, but much more a matter of personal affection for each other.

DIE WURZELN VON BISCHOF SLOMŠEK MÜTTERLICHERSEITS

Zusammenfassung

Der Artikel befasst sich mit den Vorfahren des Bischofs von Lavant, des seligen Anton Martin Slomšek (1800, Slom pri Ponikvi – 1862, Maribor), über die bisher sehr wenig bekannt war. Zwei Priester, der Prälat und Historiker Franc Kovačič und vor allem Maks Goričar, haben in den 1930er Jahren große Anstrengungen unternommen, um die Genealogie von Slomšek zu rekonstruieren, und zwar sowohl väterlicherseits – die Pfarrmatriken der Pfarrei Ponikva wurden nämlich 1782 in einem Brand vollkommen vernichtet – als

auch mütterlicherseits, geboren in der Pfarrei Črešnjice in der Nähe von Frankolovo, wo die Standesamtsregister erst später eingeführt wurden, und zwar im Jahr 1732. Außerdem wurden die Mutter des Bischofs, Marija Zorko (1779–1816), und ihre einzige leibliche Schwester, Marjeta, im Taufregister mit einem anderen Nachnamen eingetragen, nämlich Pintar, wie der Nachname ihrer Mutter in ihrer früheren Ehe lautete.

Marija Zorko wurde in bescheidenen Verhältnissen in einer Hütte (Keusche) im Dorf Brdce geboren, wo ihr Vater Gregor Zorko (1755–1844) eine viel ältere Witwe, Agata Pintar (ca. 1738–1798), geheiratet hatte. Der Familienname Zorko ist bereits 1527 im Bergdorf Kamna Gora belegt, wo Gregor auf einem Viertelbauernhof (Viertelhuber) geboren wurde und das zur gleichen Pfarrei Črešnjice gehörte, doch aufgrund der schlecht erhaltenen Quellen ist es nur möglich, die Familie Zorko ab Gregors Großvater, der Ende des 17. Jahrhunderts geboren wurde, kontinuierlich zu verfolgen. Gregors Mutter Uršula, mit Nachnamen Na Slemeni (aus dem sich später der Nachname Slemenšek entwickelte), stammte von einem ganzen Bauernhof im verstreuten Dorf Zgornje Slemene, wo ihr Nachname seit dem Ende des 17. Jahrhunderts belegt ist. Die Familien Zorko und Na Slemeni waren den nahen gelegenen Kartäusern von Žiče unterstellt, zu denen auch die Hütte von Pintar in Brdce gehörte, wo die Mutter von Slomšek, Marija, geboren wurde.

Schließlich wurde die wahrscheinlichste Herkunft von der Großmutter von Slomšek, Agata (ca. 1738–1798), in erster Ehe mit Pintar verheiratet, die etwa 17 Jahre älter war als ihr zweiter Ehemann Gregor Zorko, ermittelt. Es scheint, dass sie spätestens 1755 (dem Jahr, in dem Gregor geboren wurde!) in ihrer Heimatgemeinde Ponikva geheiratet hat, von wo aus ihr erster Ehemann Gregor Pintar (ca. 1724–1776) sie in seine Hütte im Dorf Brdce in der Nachbargemeinde Črešnjice brachte. Ihre Ehe ist weder im Heiratsregister von Črešnjice noch in einem anderen benachbarten Pfarrbezirk von Črešnjice eingetragen, und die älteren Heiratsregister des Pfarrbezirks Ponikva sind zerstört worden. Agata wuchs höchstwahrscheinlich im Dorf Straža in der Keuschlerfamilie Graben bzw. Grabenšek auf, die der Herrschaft Zalog bei Žalec unterstand. Diese Schlussfolgerung stützt sich auf die folgende Schlüsselinformation: Der Pate ihrer beiden Töchter aus zweiter Ehe war Luka Grabenšek aus Straža, sehr wahrscheinlich ihr Bruder. Im Jahr 1754 war Peter Graben, höchstwahrscheinlich der Vater von Luka, der Besitzer dieser Keusche, allerdings verfügen wir über keine älteren Quellen. Die Familie Grabenšek zog nach 1776 fort.

Zwischen den Eltern von Bischof Slomšek gab es eine große soziale Kluft. Die Familie Zorko in Brdce befand sich im Gegensatz zu der Familie Slomšek in Slom in Not. Ein weiterer Umstand, der sie mit dem Bischof verband, war der Verlust ihres Hauses. Die Pintar-Keusche wurde von Matevž Pintar, dem Halbbruder von Slomšeks Mutter Maria, bewohnt, und sie, ihre Schwester Marjeta und ihr Vater Gregor Zorko mussten nach 1798, als ihre Mutter und Ehefrau Agata starb, auswandern. Marija heiratete 1800 in Slom und lebte zu diesem Zeitpunkt wahrscheinlich bereits als Dienstmädchen in der Pfarre Ponikva, so dass die Hochzeit in Ponikva stattfand. Viel später nahm Slomšek seinen Großvater Gregor und seine Tante Marjeta bei sich auf, nachdem er Priester geworden war.

Die Tatsache, dass der Vater des Bischofs, Grossbauer Marko Slomšek, die 18 Jahre jüngere Marija Zorko ohne nennenswerten Besitz zur Frau nahm, spricht dafür, dass es sich nicht um eine arrangierte Ehe zwischen zwei Personen mit vergleichbarem sozialen Status handelte, sondern vielmehr um eine persönliche Zuneigung zueinander.